

УДК 342.6+343.8

І.В. Чигирин, викладач військової кафедри факультету внутрішніх військ ННІ підготовки кадрів громадської безпеки та психологічної служби НАВС

ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ВИЯВЛЕННЯ, ЗАПОБІГАННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

В статті висвітлено питання взаємодії правоохоронних органів та органів фінансового контролю з виявлення, запобігання та розслідування економічних злочинів. Проведено аналіз підзаконних нормативних актів, що регламентують взаємодію правоохоронних органів і органів фінансового контролю, а також виділено основні принципи, напрями та форми взаємодії. У прикінцевій частині статті окреслено окремі напрями міжнародного співробітництва.

Ключові слова: взаємодія, правоохоронні органи, економічні злочини, Інтерпол, економічна безпека.

В статье раскрыты вопросы взаимодействия правоохранительных органов и органов финансового контроля по выявлению, предотвращению и расследованию экономических преступлений. Проведен анализ подзаконных нормативных актов, регламентирующих взаимодействие правоохранительных органов и органов финансового контроля, а также выделены основные принципы, направления и формы взаимодействия. В конечной части статьи очерчено отдельные направления международного сотрудничества.

Ключевые слова: взаимодействие, правоохранительные органы, экономические преступления, Интерпол, экономическая безопасность.

The article revealed the interaction of law enforcement and financial controls to identify, prevent and investigate economic crimes. The analysis of normative acts regulating the interaction between law enforcement and financial controls and identified basic principles, directions and forms of interaction. In the final part of the article outlines some directions of international cooperation.

Keywords cooperation, law enforcement, economic crimes, Interpol, economic security.

Актуальність теми. Під взаємодією правоохоронних органів у сфері боротьби з економічною злочинністю слід розуміти необхідну, спільну діяльність, що здійснюється на основі законних та підзаконних нормативно-правових актів у конкретних організаційних формах, узгоджену за метою, місцем та часом і спрямовану на забезпечення якісного та ефективного виконання покладених на них завдань для забезпечення економічної безпеки України.

Взаємодія правоохоронних органів між собою та з органами фінансового контролю завжди відігравала важливу роль у забезпеченні економічної безпеки держави. При об'єднанні зусиль правоохоронних та контрольних органів підвищується результативність, ефективність та дієвість контрольної діяльності у боротьбі зі злочинами у сфері економіки.

Стан дослідження. Проблему взаємодії правоохоронних органів у сфері економічних злочинів висвітлювали: А. Аксьонов, М. Ануфрієв, В. Тропін, В. Болотова, М. Камлик, Ю. Свеженцева, О. Бандурка, А. Глієв, Д. Гребельський, І. Гуткін, К. Єрмаков, Н. Яблоков, І. Герасимов, А. Загорний, Л. Драпкін, І. Можаєва, В. Степанов, О. Виноградова, М. Пашковський, В. Гребенюк, В. Мальяренко, С. Кравчук, В. Максименко та ін. Ці та інші правники зробили значний внесок у розробку проблематики зазначеної взаємодії [1, с. 41-42].

Виклад основного матеріалу. Підрозділи, які здійснюють боротьбу з еконо-

мічною злочинністю, в установленому законом порядку взаємодіють з Міністерством фінансів України, Фондом державного майна України, Антимонопольним комітетом України, Державною прикордонною службою України, Національним банком України, іншими центральними органами виконавчої влади. Міністерство фінансів України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Державна фінансова інспекція України, Державна казначейська служба України, а також інші державні органи, що мають контрольні повноваження, мають сприяти виконанню завдань, покладених на підрозділи, які здійснюють боротьбу з економічною злочинністю, у межах своєї компетенції.

Взаємодію умовно поділяють на окремі види. Залежно від їх характеру відокремлюється декілька видів взаємодії, кожен з яких має свої особливості. Зокрема, взаємодію правоохоронних органів можна класифікувати за такими критеріями: 1) метою; 2) характером зв'язків; 3) способом вирішення завдань; 4) кількістю учасників; 5) часом і тривалістю спільних дій; 6) напрямками; 7) відношенням до системи правоохоронних органів; 8) ступенем конспірації або конфіденційності; 9) організаційно-правовою формою; 10) підставами виникнення; 11) спрямованістю функціонування. Найважливішою організаційно-правовою формою взаємодії є взаємне інформування [2, с. 213-214].

Порядок взаємодії підрозділів, які здійснюють боротьбу з економічною злочинністю, умови обміну інформацією, використання банків даних, а також проведення скоординованих заходів регулюються спільними актами Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Міністерства доходів і зборів України.

Специфіка взаємодії правоохоронних органів при виявленні і розслідуванні економічних злочинів залежить від низки обставин. Форми такої взаємодії можна класифікувати за кількома ознаками.

Залежно від стадії кримінального судочинства можна виділяти взаємодію: а) на стадії перевірки заяв, повідомлень та іншої інформації про злочин; б) під час досудового розслідування.

Залежно від нормативно-правової регламентації можна вести мову про форми взаємодії: а) офіційні (процесуальні — передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України; офіційні непроцесуальні — передбачені іншими законами і підзаконними нормативно-правовими актами); б) неофіційні консультації фахівців.

Залежно від часу буває: а) взаємодія при виявленні ознак злочину контрольним органом; б) взаємодія під час призначення ревізії і перевірки правоохоронним органом; в) взаємодія під час проведення ревізії; г) взаємодія під час оцінювання її результатів.

Взаємодія в діяльності правоохоронних органів регулюється цілою низкою нормативно-правових документів. Так, одним із нормативно-правових актів, що визначає основні принципи, форми та напрями взаємодії правоохоронних органів та інших державних органів, є Інструкція про взаємодію правоохоронних та інших державних органів України у боротьбі із злочинністю, затверджена спільним наказом, виданим 10 серпня 1994 р. № 4348. Нею визначаються основні принципи, напрями та форми взаємодії у вирішенні питань боротьби із злочинністю

Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Міністерства доходів і зборів України, Внутрішніх військ МВС України, Міністерства оборони України, Міністерства юстиції України.

Основними принципами такої взаємодії Інструкцією визначено: суворе дотримання законності; оперативність розгляду і прийняття рішень з питань, що потребують спільного вирішення та забезпечення їх виконання у межах визначеної компетенції; комплексне використання у разі необхідності сил і засобів, які є в розпорядженні сторін, що взаємодіють.

Напрямами взаємодії є:

- організація реалізації державної політики у сфері боротьби із злочинністю;
- профілактика злочинів та інших правопорушень;
- виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів;
- розшук та затримання злочинців;
- забезпечення громадського порядку та громадської безпеки;
- вдосконалення правової бази боротьби із злочинністю [3, с. 16].

Наказом Генерального Прокурора України від 21 лютого 2000 р. № 2 «Про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю» визначено такі основні шляхи щодо координації діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю:

- проведення координаційних нарад керівників правоохоронних органів;
- обмін інформацією з питань боротьби зі злочинністю;
- видання спільних наказів, вказівок, підготовка інформаційних листів та інших організаційно-розпорядчих документів;
- спільні виїзди у регіони для проведення узгоджених дій, перевірок і надання допомоги місцевим правоохоронним органами у боротьбі зі злочинністю;
- вивчення і поширення позитивного досвіду;
- створення слідчо-оперативних груп для розслідування конкретних злочинів;
- проведення спільних цільових заходів з метою виявлення і припинення злочинів, а також усунення причин і умов, що сприяли їх вчиненню;
- взаємне використання можливостей правоохоронних органів для підвищення кваліфікації працівників, проведення спільних семінарів, конференцій;
- розроблення і затвердження узгоджених планів координаційної діяльності та інших напрацьованих практикою форм [7].

Вибір форм координаційної діяльності визначати в кожному конкретному випадку, виходячи з обстановки і характеру питання, що потребує вирішення.

Така координація має здійснюватись у межах повноважень, визначених законодавством, без втручання в організаційно-розпорядчу й оперативну діяльність інших правоохоронних органів.

В Указі Президента України від 20 березня 2001 р. № 183 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2001 р. «Про заходи щодо детінізації економіки» передбачено таку форму взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Міністерства фінансів України, як розроблення програми заходів протидії створенню фіктивних підприємств [5].

Указом Президента України від 6 лютого 2003 р. № 84 «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» також

передбачена взаємодія у: здійсненні протидії злочинам у сфері економіки, передусім в її пріоритетних галузях; захисті від злочинних зазіхань на державні бюджетні кошти; викритті фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; забезпеченні надійної охорони державного кордону, перекритті каналів проникнення в Україну предметів контрабанди; перевірці законності джерел походження коштів, що залучаються для формування статутних капіталів банків та інших фінансових установ; закритті каналів незаконного відтоку капіталів за кордон; забезпеченні жорсткого контролю за виконанням умов кожного договору купівлі-продажу стратегічно важливих об'єктів; запобіганні фактам приватизації через компанії, зареєстровані в офшорних зонах, як форму приховування реальних власників, джерел походження коштів і ухилення від сплати податків [6].

Більш детально взаємодія органів внутрішніх справ з іншими суб'єктами врегульована у міжвідомчих рішеннях, інструкціях. Так, Кабінет Міністрів України ухвалив рішення щодо об'єднання в боротьбі з тінювими доходами зусиль Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства доходів і зборів України і Служби безпеки України, керівники яких уклали низку тристоронніх угод про взаємну співпрацю. Серед міжвідомчих інструкцій слід назвати, насамперед, про взаємодію правоохоронних та інших державних органів України у боротьбі зі злочинністю, що затверджена спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України та Служби безпеки України від 10 червня 2011 року № 317/235 [8].

Надзвичайної актуальності набуває проблема здійснення міжнародного співробітництва правоохоронних органів різних країн. Україна має певну правову базу для успішного розвитку такого співробітництва.

Відповідно до міжнародного законодавства, правоохоронним органам надано право здійснювати зовнішні відносини зі спеціальними службами і правоохоронними органами іноземних держав, обмінюватися з ними на взаємній основі оперативною інформацією, спеціальними технічними та іншими засобами у межах своїх повноважень і у встановленому порядку. Головними в питаннях міжнародного співробітництва є, як правило, підрозділи, що здійснюють договірно-правові функції.

Щодо міжнародної взаємодії правоохоронних органів, то тут існує спільний наказ Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Міністерства доходів і зборів України «Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів» від 09 січня 1997 року № 3/1/2/5/2/2 (далі — Інструкція), яким з метою удосконалення співробітництва правоохоронних органів України з правоохоронними структурами іноземних держав у рамках Міжнародної організації кримінальної поліції — Інтерполу, встановлено шляхи взаємодії як фактора підвищення ефективності боротьби із злочинністю. Ця Інструкція визначає порядок використання Міністерством внутрішніх справ України, Генеральною прокуратурою України, Службою безпеки України, Державною прикордонною службою України, Міністерством доходів і зборів України можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні для співробітництва з Генеральним секретаріатом Інтерполу та правоохоронними органами зарубіжних держав під час здійснення діяльності, пов'язаної із запобіганням, розкриттям та розслідуванням злочинів, які мають транснаціональний характер або виходять за межі України. Вказана вище Інструкція була розроблена від-

повідно до нормативно-правової бази України, а саме відповідно до законів України «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», Положення про Національне центральне бюро Інтерполу в Україні, статуту Міжнародної організації кримінальної поліції — Інтерполу [4].

Основними формами взаємодії правоохоронних органів різних держав світу у сфері слідчої діяльності та оперативно-розшукових заходів, у тому числі для виявлення фактів зловживань, що вчиняються у сфері економіки, є:

- виконання запитів;
- участь в оперативно-розшукових заходах та слідчих діях, що здійснюються на території іншої держави;
- обмін інформацією;
- робота офіційних представників.

Висновки. Отже міжнародним законодавством передбачено, що за одну з основ для проведення оперативно-розшукових заходів для виявлення, запобігання, припинення і розкриття злочинів, розшуку осіб, що їх вчинили, називають запити міжнародних правоохоронних організацій і правоохоронних органів іноземних держав відповідно до їх міжнародних договорів. Як правило, законодавством також закріплюється обов'язок органів виконувати на підставі й у порядку, передбаченому міжнародними договорами, запити відповідних міжнародних правоохоронних організацій, правоохоронних органів і спеціальних служб іноземних держав.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Користін О. Є. Економічна безпека [навч. посіб.] / Користін О. Є — К. : Всеукр. асоціація вид. "Правова єдність", 2010. — 368 с.
2. Римаренко Ю. І. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ (Загальна частина) [навч. посіб.] / Римаренко Ю. І. — К. : КНТ, 2008. — 816 с.
3. Гембал В. П. Регулювання фінансових ринків — британський шлях / Гембал В. П. — К. : Британський Фонд : Ноу-Хау, 2003. — 37 с.
4. Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів: спільний наказ Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Міністерства доходів і зборів України від 09 січня 1997 року № 3/1/2/5/2/2. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0054-97>
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2001 року: Указ Президента України від 20 березня 2001 року № 183. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/183/2001>
6. Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією: Указ Президента України від 6 лютого 2003 року № 84. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/84/2003>
7. Про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю: Наказ Генерального Прокурора України від 21 лютого 2000 року № 2. Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/?uid=1041.1.15>
8. Про взаємодію правоохоронних та інших державних органів України у боротьбі зі злочинністю: спільний наказ Міністерства внутрішніх справ України та Служби безпеки України від 10 червня 2011 року № 317/235. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0225-94>